Stadskerk Nijmegen (OCP), 25 augustus 2024, 10e zondag van de zomer;
voorganger: ds. Pieter Endedijk (PKN)

[1e lezing: 2 Koningen 4,42-44] (Nieuwe Bijbelvertaling)
42 Op een keer kwam iemand uit Baäl-Salisa Elisa opzoeken. Hij bracht twintig gerstebroden
voor de godsman mee, gebakken van meel uit de nieuwe oogst, en een zakje vers graan. Elisa
droeg zijn bediende op dit als maal aan de profeten voor te zetten. 43 Toen de bediende
protesteerde dat het beslist niet genoeg was voor honderd personen, zei Elisa nogmaals: 'Zet
het de profeten voor, ze zullen er een maaltijd aan hebben. Want dit zegt de HEER: Ze zullen
ervan eten en nog overhouden ook.' 44 Toen zette zijn bediende het de profeten voor, en zij
aten ervan en hielden nog over, zoals de HEER had gezegd.

[Epistel: Efeziërs 6,1-9] (Nieuwe Bijbelvertaling)
1 Kinderen, wees gehoorzaam aan je ouders uit ontzag voor de Heer, want zo hoort het. 2
'Toon eerbied voor uw vader en moeder,' dat is het eerste gebod waaraan een belofte
verbonden is: 3 'Dan zal het u goed gaan en zult u lang leven op aarde.' 4 Vaders, maak uw
kinderen niet verbitterd, maar vorm en vermaan hen, zodat u ze opvoedt zoals de Heer dat
wil.
5 Slaven, gehoorzaam uw aardse meester zoals u Christus gehoorzaamt, met ontzag, respect
en oprechtheid; 6 niet met uiterlijk vertoon om bij de mensen in de gunst te komen, maar als
slaven van Christus die van harte alles doen wat God wil. 7 Wees toegewijd in uw werk, alsof
het voor de Heer is en niet voor de mensen, 8 want u weet dat allen, zowel slaven als vrije
mensen, door de Heer beloond worden voor het goede dat ze doen. 9 Meesters, behandel
uw slaven op dezelfde manier. Laat dreigementen achterwege, want u weet dat zij en u
dezelfde Heer in de hemel hebben, en dat Hij geen onderscheid maakt.

[Evangelie: Markus 8,1-21) (Nieuwe Bijbelvertaling)
1 Toen er op een keer weer een grote menigte bijeen was, en ze niets meer te eten hadden,
riep Hij de leerlingen bij zich en zei tegen hen: 2 'Ik heb medelijden met al die mensen, want
ze zijn nu al drie dagen bij Me en hebben niets te eten. 3 Als Ik hen met een lege maag naar
huis stuur, raken ze onderweg uitgeput; sommigen zijn immers van ver gekomen.' 4 Zijn
leerlingen antwoordden: 'Maar hoe zou iemand hen hier, in deze verlatenheid, van genoeg
brood kunnen voorzien?' 5 Hij vroeg hun: 'Hoeveel broden hebben jullie?' 'Zeven,'
antwoordden ze. 6 Hij zei tegen de mensen dat ze op de grond moesten gaan zitten; Hij nam
de zeven broden, sprak het dankgebed uit, brak de broden en gaf ze aan de leerlingen om ze
aan de mensen uit te delen, en dat deden ze. 7 Ze hadden ook een paar kleine vissen bij zich;
Hij sprak er het zegengebed over uit en zei dat ze ook de vissen moesten uitdelen. 8 De
mensen aten tot ze verzadigd waren; de leerlingen haalden op wat er van het eten
overschoot: zeven manden vol. 9 Er waren ongeveer vierduizend mensen. Toen stuurde Hij
hen weg.

10 Meteen daarna stapte Hij met zijn leerlingen in de boot en vertrok naar het gebied van Dalmanuta. 11 Daar kwamen de farizeeën op Hem af, en ze begonnen met Hem te discussiëren. Om Hem op de proef te stellen, verlangden ze van Hem een teken uit de hemel. 12 Jezus slaakte een diepe zucht en zei: ‘Waarom verlangt uw soort mensen een teken? Ik verzeker u: aan mensen als u zal zeker geen teken gegeven worden!’ 13 En Hij liet hen staan, stapte weer in de boot en voer naar de overkant.
14 De leerlingen hadden vergeten genoeg brood mee te nemen; ze hadden maar één brood bij zich in de boot. 15 Hij waarschuwde hen: ‘Pas op, hoed je voor de zuurdesem van de farizeeën en voor de zuurdesem van Herodes.’ 16 Ze hadden het er met elkaar over dat ze geen brood hadden. 17 Toen Hij dit merkte, zei Hij: ‘Waarom praten jullie erover dat je geen brood hebt? Begrijpen jullie het dan nog niet, en ontbreekt het jullie aan inzicht? Zijn jullie dan zo hardleers? 18 Jullie hebben ogen, maar zien niet? Jullie hebben oren, maar horen niet? Weten jullie dan niet meer 19 hoeveel manden brood jullie hebben opgehaald toen Ik vijf broden brak voor vijfduizend mensen?’ ‘Twaalf,’ antwoordden ze. 20 ‘En toen Ik zeven broden brak voor vierduizend mensen, hoeveel manden brood hebben jullie toen opgehaald?’ ‘Zeven,’ antwoordden ze. 21 Toen zei Hij: ‘Begrijpen jullie het dan nog niet?’

[overweging:]
Gemeente van Christus,

De Franse schilder Claude Monet schilderde de kathedraal van Rouen verschillende keren. Steeds hetzelfde gebouw, maar door de wisselende lichtval van het uur van de dag of van het jaargetijde ontstonden verschillende impressies.

De kunstenaar Andy Warhol bewerkte een foto van Marilyn Monroe vele malen. Door de kleurverschillen ontstonden evenzovele verschillende impressies.

En het stadsgezicht of de zee die wij fotograferen, wordt nogmaals vastgelegd bij ondergaande of juist opgaande zon. Door de lichtval en de kijkrichting ontstaat een ander beeld.

Hetzelfde, maar toch anders.

De evangelist Marcus vertelt twee keer over het teken van het brood. Dat valt ons meestal niet op, omdat wij die teksten los van elkaar horen op verschillende zondagen. Niet alleen vandaag klinkt het verhaal over de brooddeling, ook enkele weken geleden was een soortgelijk verhaal aan de orde: het bekende verhaal over de vijf broden en twee vissen (Marcus 6,30-44 op zondag 20 juli).
Nu het verhaal over de zeven broden en enkele vissen – eenzelfde verhaal, maar toch heel anders.

Die beide verhalen zou je eigenlijk niet los van elkaar, op verschillende zondagen, moeten horen, maar meteen na elkaar, om de verschillen te verstaan en zo de diepe betekenis ervan te begrijpen. Zoals je ook de verschillende kunstwerken van Monet en Warhol als serie moet zien. Dan krijgen ze betekenis.
En dan is er nóg een verhaal dat voor het verstaan van het evangelie van deze zondag ertoe doet. Het staat tussen die broodverhalen in: over de ontmoeting tussen Jezus en de Syro-Fenische vrouw, waarin de vrouw Jezus bij de les houdt, of wellicht de les leest, de les der profeten (Marcus 7,24-30).

Deze drie verhalen beschouw ik als een triptiek, dat je eerst als geheel moet bezien om vervolgens de verschillende delen nader te bestuderen en dan vooral de relatie tussen die delen.
De beide verhalen over het brood als de zijpanelen en als middenpaneel de ontmoeting tussen Jezus en de vrouw.

Het eerste broodverhaal verwijst vanwege de woordkeuze erop dat het volk van God, gevoed wordt.
Dan komt het verhaal over de ontmoeting tussen Jezus en de vrouw van buitenaf, de vrouw uit de volkeren rondom Israël. Als Jezus haar afwijst, spreekt zij die bekende woorden dat de hondjes de kruimels eten die de kinderen van tafel laten vallen. Het heil, voor Israël bestemd, is – in Jezus Christus – ook voor de volkeren rondom, wereldomvattend. ‘Hondjes’, dat was in Israël een scheldwoord voor mensen van buiten het volk. Deze vrouw leest Jezus de les, de profetenles: niet eigen volk alleen, maar alle volken der aarde zijn in beeld in het heilsplan van God.

Het tweede verhaal over het teken van het brood, het verhaal dat wij vandaag lezen, wil dát vertellen. Het is dan ook van belang om het verband en de volgorde van die drie verhalen te blijven zien.
Maar ook te blijven zien wat de betekenis is van dit verhaal op zich.
Als we blijven steken in het motto ‘Samen delen is pas fijn’ – hoewel dit verhaal zeker een diaconaal aspect in zich draagt – doen we dit verhaal geen recht.
Het gaat niet om dagjesmensen die hun lunchpakket hadden vergeten.

Om het te verstaan, om de betekenis, de tekenwaarde van het verhaal te begrijpen, is juist het tweede gedeelte van het evangelie van belang.
In het eerste deel is er een grote menigte, de massa. Kan de menigte gevoed worden? Met het weinige werd eenieder verzadigd.
Waar gebeurt dit: even daarvoor had de evangelist genoteerd: dat Jezus dwars door het gebied van Dekapolis trok (Marcus 7,31), dat is aan de overzijde van de Jordaan, daar waar de volkeren der aarde wonen. Het buitenland.

Dan stapt Jezus in een boot om met zijn getrouwe leerlingen weer terug te varen naar de overkant. Daar begint de catecheseles. Het is wel een typerende volgorde: niet eerst de theorie en dan de praktijk, maar eerst de praktijk en dan de theorie.
Voor ons gevoel blijft het gesprek steken in een cryptisch vraag- en antwoordspel tussen Jezus en de leerlingen.
Jezus verklaart: Ontbreekt het jullie aan inzicht? Begrijpen jullie zelfs het teken niet, wat het betekent?
Hoeveel broden waren er, hoeveel mensen, hoeveel manden over?

Wie een beetje thuis is in de joodse getallensymboliek, weet dat getallen geen rekenkundige eenheden zijn maar een symbolische betekenis hebben. In die getallensymboliek is vier meer dan vijf en zeven meer dan twaalf.
Eerst waren er twaalf manden over, dat is het getal van de stammen van Israël.
Nu zijn er zeven manden over, het getal van de volheid. Voor de vierduizenden, dat zijn de duizenden van de windstreken der aarde.
Het heil wordt hier hemelsbreed en wereldwijd ontvouwd, bestemd voor alle volkeren der aarde. Dat had die vrouw in dat tussenliggende verhaal Jezus op gewezen. Zij is misschien wel de sleutel tot het verstaan van het evangelie.
Maar voor de leerlingen van Jezus blijkt dat moeilijk te begrijpen, is dat gedeelde brood moeilijk te verteren.

Opvallend is dat als Jezus het brood gaat delen, de evangelist dan de werkwoorden noemt, die later ook bij de paasmaaltijd klinken: nemen, zegenen, breken en delen. Als er brood gedeeld wordt is het Pasen, wordt het nieuwe leven aangereikt.
Juist die werkwoorden, nemen, zegenen, breken en delen, wijzen al vooruit naar de diepe betekenis van die paasmaaltijd. Het was trouwens al een beetje Pasen, want de schare was drie dagen bij hem. En had Jezus vlak daarvoor niet de doven de oren geopend als werd er een graf geopend (Marcus 7,31-37)? Zoals wij vorige week dat bezongen in een paaslied:

> Hij heeft gezegd: Gij mens, kom uit,
> open uw dode orden;
> kom uit het graf dat u omsluit.
> Kom uit en wordt geboren! (Liedboek 630: 2)

Als de evangelist over drie dagen spreekt, dan weten wij dat Pasen in het geding is. Deze maaltijd is het teken dat de volkeren van de vier windstreken der aarde in Christus worden gevoed met het tegoed van Israël.

Toch heeft dit verhaal nóg een diepere lading.
Als Jezus met zijn leerlingen aan de overkant is, schrijft de evangelist:

> De leerlingen waren vergeten genoeg brood mee te nemen; ze hadden maar één brood bij zich.

Hier maakt onze vertaling het nét te glad. Want er staat niet genoeg brood, er staat gewoon:

De leerlingen waren vergeten brood mee te nemen. Behalve één brood hadden ze niets bij zich.

Dus: ze hebben geen brood. En toch hebben ze één brood bij zich.

Ga ik nu te ver als ik denk dat als Marcus hier spreekt over dat ene brood, dat zij bij zich hadden, dat hij daarmee wil zeggen wat Johannes later zou benoemen met 'het levende brood'? Dat Jezus dat ene brood is, dat uiteindelijk voldoende is.
Maar dat ene brood is alleen voldoende als dat ook steeds opnieuw werkelijk genomen, gezegend, gebroken en gedeeld worden.

Zij die tot Christus behoren, zij die leven van de opstanding, kennen feitelijk maar één spiritualiteit waarmee te leven valt, en dat is een eucharistische spiritualiteit.
Het woord 'eucharistie' betekent danken en delen. Een woord dat de evangelist gebruikt in het broodverhaal als Jezus dankt en deelt.

Een geloofsgemeenschap die leeft in een eucharistische spiritualiteit is een gemeenschap die de eucharistie, het nemen, zegenen, breken en delen van het brood, nodig heeft, broodnodig heeft.
Eucharistie, avondmaal vieren, is niet een demonstratie, een laten zien: kijk eens hier goed wij samen delen.
Het is vieren waarin je laat zien dat je niet zonder Christus als het levende brood kunt.
Je ontvangt het lichaam van Christus om steeds opnieuw te worden wat je bent, waartoe je bent geroepen: lichaam van Christus te zijn.

De leerlingen begrijpen het niet. En wij misschien ook niet.
Zij zijn gefixeerd op uiterlijkheden en op het numerieke. Zij blijven steken in de aantallen: zoveel mensen, zoveel broden.
Het getal, het aantal doet ertoe of brengt ons in verwarring.

Een kerk die die eucharistische spiritualiteit mist, zal ook vervallen in de vraag om het aantal. Het getal als maatstaf en het enige wat er nog toe doet.

Het vermoeit mij mateloos dat onder invloed van allerlei landelijke kerkelijke organen alleen oog lijken te hebben voor het aantal, alleen aandacht voor mensen die er *niet* zijn.
Ik vind dat op zijn zachts gezegd onaardig voor degenen die er *wel* zijn, die trouw blijven in de lofzang en zich scharen rond woord en sacrament, omdat zij weten dat het niet zonder kan.

Die kerk gestalte geven is gestalte geven aan de roeping om lichaam van Christus te zijn, waar jij bent, op jouw plaats in de wereld.

Ik lees in de bijbel het verhaal over een God die juist met een kleine rest verder gaat.
Ik lees in de bijbel het verhaal over Jezus die juist oog heeft voor wat niet succesvol is.

Het teken van het verhaal over het brood is voor mij ook dat dit verhaal een model aangeeft voor de kerk van Christus.
Je niet fixeren op wat er *niet* is, op wie er *niet* zijn, je niet laten verlammen door problemen die er wel zijn, maar die je wellicht niet zomaar oplost.
Maar beginnen en het doen met wat er *wel* is. Ook in een kleine geloofsgemeenschap is er voldoende wat mensen meebrengen: de een heeft dit en de ander doet dat.
In elke geloofsgemeenschap zal er wel iemand zijn die die paar broden en visjes heeft meegebracht waar de hele gemeenschap het mee kan doen.

Wie zo leeft in een eucharistische spiritualiteit houdt het vol, klein of groot.

Pieter Endedijk, endedijk@hetnet.nl